Finansutskottets betänkande 1985/86:2

om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) (prop. 1985/86:21)

FiU
1985/86:2

Sammanfattning

I betänkandet behandlas proposition 1985/86:21 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna 1985/86:100–102.

I motionerna från moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet yrkas avslag på förslaget.

Utskottet biträder förslaget i propositionen att förlänga tillämpningen av prisregleringslagen t.o.m. den 20 december 1986. Enligt utskottets mening är det i rådande ekonomiska läge nödvändigt att staten har en hög handlingsberedskap att ingripa om pris- och kostnadsutvecklingen inte håller sig inom de samhällsekonomiska ramarna. Detta motiverar att prisregleringslagen är i tillämpning.

I en gemensam reservation från företrädarna för moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet framhålls att prisregleringar som medel i den ekonomiska politiken i allmänhet påverkar samhällsekonomin i negativ riktning. Åtgärder som exempelvis ett allmänt prisstopp skall endast utnyttjas i extrema krislägen. Reservanterna understryker att det beslut som här begärs av riksdagen emellertid är helt obehövligt eftersom beslut om prisreglering kan fattas av regeringen utan att lagen är i tillämpning. Den av regeringen begärda fullmakten att utan hörande av riksdagen kunna genomföra vilken slags prisreglering som helst bör avvisas av riksdagen.

Propositionen

I proposition 1985/86:21 föreslår regeringen – efter föredragning av statsrådet Bengt K. Å. Johansson – att riksdagen godkänner att regeringen förordnar om fortsatt tillämpning av 2–4, 6, 8 och 9 §§ allmänna prisregleringslagen (1956:236) under tiden den 21 december 1985 – den 20 december 1986.

Den 8 mars 1985 beslutade regeringen att införa allmänt prisstopp. Förordningen (1985:82) om allmänt prisstopp, m.m. trädde i kraft den 13 mars 1985. Prisstoppet har därefter successivt avvecklats på skilda varu- och tjänsteområden. Regeringen har bedömt att prisstoppet kan hävas i dess helhet. Prisstoppsförordningen upphörde att gälla den 19 oktober 1985.

Regeringens ekonomiska politik syftar bl.a. till att varaktigt nedbringa

inflationstakten. Den förda politiken har hittills varit framgångsrik, och prisökningstakten i Sverige har kunnat dämpas. Som tidigare anförts har också det prisstopp som infördes i mars i år kunnat avvecklas i dess helhet. För att kunna ytterligare nedbringa inflationstakten krävs emellertid en fortsatt vaksamhet och en handlingsberedskap att ingripa om pris- och kostnadsutvecklingen inte håller sig inom vad samhällsekonomin tål.

Motionerna

1985/86:100 av Lars Tobisson m. fl. (m), vari yrkas att riksdagen avslår proposition 1985/86:21.

1985/86:101 av Björn Molin m. fl. (fp), vari yrkas att riksdagen avslår proposition 1985/86:21.

1985/86:102 av Stig Josefson m. fl. (c), vari yrkas att riksdagen beslutar avslå proposition 1985/86:21.

Utskottet

Räknat från mitten av december 1984 har hittills i år konsumentpriserna stigit med 4,6 %. Detta är det lägsta oktobertalet som har uppmätts sedan år 1972.

Under perioden september 1984 – september 1985 steg konsumentpriserna för samtliga OECD-länder med i genomsnitt 4,5 %. Motsvarande prisstegring i Sverige var, enligt konsumentprisindex, 6,7 %. Bland de åtta länder som Sverige har det största handelsutbytet med var ökningen störst i Storbritannien (5,9 %) och i Norge (5,8 %). Lägst var ökningen i Nederländerna och Västtyskland där konsumentpriserna steg med 2,2 %.

Utskottet vill för sin del understryka att skillnaden i inflationstakt gentemot våra viktigaste handelspartner skapar allvarliga problem. Det är därför av yttersta vikt att ytterligare nedbringa inflationstakten. Detta kräver en fortsatt vaksamhet och en handlingsberedskap att ingripa om pris- och kostnadsutvecklingen inte håller sig inom vad samhällsekonomin tål.

Allmänna prisregleringslagen (1956:236; ändrad senast 1984:414) är en beredskapslag som alltid är i kraft men som får tillämpas endast i vissa särskilt angivna lägen. Har lagen satts i tillämpning ger den regeringen fullmakt att under vissa förutsättningar införa olika former av prisreglering. Fullmakten innebär att ett sådant beslut inte behöver underställas riksdagen för prövning.

I *motionerna 100, 101* och *102* anförs att förslaget i propositionen att sätta prisregleringslagen i tillämpning är en helt onödig åtgärd. Lagen behöver inte vara i tillämpning om regeringen vill införa en prisreglering. I motionerna framhålls även att om prisregleringar utnyttjas ofta eller under långa perioder som medel i den ekonomiska politiken får detta oundvikligen skadliga effekter på en marknadsekonomi. Härvidlag hänvisas till såväl svenska (SOU 1981:40–42) som internationella undersökningar, som sägs visa att prisregleringar inte varit ett effektivt medel mot inflation.

Utskottet vill med anledning av propositionen och motionerna 100–102 anföra följande.

Med den förda politiken har regeringen lyckats pressa ned inflationstakten samtidigt som arbetslösheten i ett internationellt perspektiv har kunnat hållas kvar på en låg nivå. Denna inriktning av den ekonomiska politiken måste vidmakthållas.

Utskottet vill i detta sammanhang dock understryka att förslaget att förlänga tillämpningstiden för prisregleringslagen inte motiveras av att det i dagsläget är aktuellt att införa någon form av prisreglering. Den 19 oktober upphävdes de sista delarna av det allmänna prisstopp som infördes den 8 mars i år. De olika former av prisregleringar som utnyttjats under 1970-talet och i början av 1980-talet med undantag för delar av åren 1983 och 1984 har därmed upphört att gälla.

Den kritik som i de nämnda motionerna riktas mot prisreglering som stabiliseringspolitiskt medel finner utskottet egendomlig i den meningen att motionärerna tycks utgå ifrån att enbart en prisreglering – exempelvis ett allmänt prisstopp – kan komma att utnyttjas som ett medel mot inflation. Utskottet delar självfallet den uppfattning som framförs i motionerna att en ensidig användning av prisregleringar aldrig kan hejda en inflationsutveckling och att ett långvarigt prisstopp med stor sannolikhet bidrar till ett mindre effektivt utnyttjande av våra produktionsresurser. Men detta motsäger inte att ett prisstopp *i kombination med andra stabiliseringspolitiska medel* i vissa situationer kan vara både en nödvändig och effektiv åtgärd.

Vad sedan gäller regeringens konjunkturpolitiska handlingsberedskap är det, enligt utskottets mening, välmotiverat att med ett år förlänga tillämpningstiden för den allmänna prisregleringslagen, som går ut den 20 december 1985. Skälet att höja beredskapen utöver den nivå som en beredskapslag tillåter – dvs. ge regeringen fullmakt att under ett års tid utan riksdagens hörande under vissa förutsättningar införa olika former av prisreglering – är främst följande.

Möjligheter att kunna tillgripa prisreglerande åtgärder kan i vissa fall underlätta för regeringen att skapa stabila förutsättningar och öka tilltron till den ekonomiska politiken. Detta kräver att prisregleringslagen är i tillämpning.

Ett viktigt led i en aktiv prispolitik är också den övervakning av företagens prissättning som åligger statens pris- och kartellnämnd (SPK). Erfarenheten visar att denna övervakning varit effektiv. En förutsättning för att denna verksamhet skall vara effektiv är emellertid att SPK även fortsättningsvis kan aktualisera frågan om direkta ingripanden. Uttalanden från SPK med denna innebörd får större tyngd om prisregleringslagen är i tillämpning.

Mot denna bakgrund yrkar utskottet bifall till propositionen och avslag på motionerna 100, 101 och 102.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till proposition 1985/86:21 och med avslag på motionerna 1985/86:100, 1985/86:101 och 1985/86:102 godkänner att regeringen förordnar om fortsatt tillämpning av 2–4, 6, 8 och 9 §§

allmänna prisregleringslagen (1956:236) under tiden den 21 december 1985 – den 20 december 1986.

Stockholm den 26 november 1985

På finansutskottets vägnar

Arne Gadd

Närvarande: Arne Gadd (s), Christer Nilsson (s), Rune Rydén (m), Iris Mårtensson (s), Lisbet Calner (s), Lars De Geer (fp), Filip Fridolfsson (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Britta Hammarbacken (c), Hans-Eric Andersson (s), Arne Kjörnsberg (s), Hugo Hegeland (m), Rolf Kenneryd (c), Anne Wibble (fp) och Jörn Svensson (vpk).

Reservation

Rune Rydén (m), Lars De Geer (fp), Filip Fridolfsson (m), Britta Hammarbacken (c), Hugo Hegeland (m), Rolf Kenneryd (c) och Anne Wibble (fp) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Med den" och slutar med "och 102" bort ha följande lydelse:

I propositionen motiveras inte varför lagen skall sättas i tillämpning. Det enda som sägs är att "en fortsatt vaksamhet och handlingsberedskap" är nödvändig om inflationstakten ytterligare skall kunna nedbringas. Det bör här framhållas att den allmänna prisregleringslagen är en beredskapslag vilket innebär att regeringen kan med omedelbar verkan förordna om ett allmänt prisstopp eller någon form av selektiv prisreglering.

Regeringen har tre gånger under den förra mandatperioden infört prisstopp. Senaste gången som allmänt prisstopp tillgreps var den 8 mars i år när det stod klart att regeringen ännu en gång hade misslyckats med inflationsbekämpningen. F. n. gäller emellertid ingen prisreglering alls. Utskottet vill därför understryka att det inte finns något som motiverar att allmänna prisregleringslagen tillämpas. Det beslut som begärs av riksdagen är helt obehövligt. Vad regeringen begär är i själva verket att få helt fria händer att i framtiden genomföra vilket slags prisreglering som helst utan att det skall kunna bli föremål för debatt och ställningstagande i riksdagen. Utskottet finner en sådan ordning synnerligen otillfredsställande och motsätter sig bestämt att tillämpningstiden för prisregleringslagen utan någon som helst motivering från regeringens sida förlängs ytterligare ett år.

Vad gäller prisregleringar som stabiliseringspolitiskt instrument vill utskottet anföra följande.

Svenska och internationella undersökningar visar att prisregleringar praktiskt taget alltid har negativa verkningar på det marknadsekonomiska systemets funktionssätt med bl.a. snedvridande effekter på resursallokeringen och aldrig varaktigt kan hålla nere prisstegringen. Genom att störa

marknadsprisbildningen verkar prisregleringar snarare långsiktigt uppdrivande på inflationstakten. Dessa erfarenheter bekräftas i en utvärdering av den svenska prispolitiken under 1970-talet, som utförts av prisregleringskommittén. I sitt slutbetänkande, Prisreglering mot inflation? (SOU 1981:40), konstaterar kommittén att för att en prisregleringspolitik skall ha en chans till framgång måste det röra sig om ett sällan förekommande ingrepp av extraordinär karaktär i kombination med omfattande stabiliseringspolitiska åtgärder av annat slag. Utredningen konstaterar vidare att det svenska systemet med prisreglering och prisövervakning efter år 1972 inte haft sådan undantagskaraktär.

Efter en bedömning av den förda prispolitikens effekter ger prisregleringskommittén följande rekommendation (s. 126):

> En huvudslutsats blir därvid att prispolitiken inte bör fortsätta i sin nuvarande form. Detta innebär i första hand att formella prisregleringar enligt prisregleringslagen inte bör tillämpas som ett reguljärt inslag i den ekonomiska politiken.

Enligt utskottets uppfattning kan prisreglering aldrig vara ett effektivt medel att bekämpa inflationen. Det är nu hög tid att avbryta den nära nog automatiska årliga förlängningen av tillämpningstiden för denna lag.

Riksdagen uttalade hösten 1983 att den nuvarande prisregleringslagen måste ses över. Regeringen har tillsatt den begärda utredningen, men den beräknas inte vara färdig förrän till sommaren 1986. Enligt utskottets mening borde ett förslag ha lagts redan i år, som riksdagen nu kunnat ta ställning till.

Mot här angiven bakgrund anser inte utskottet att tillämpningstiden för prisregleringslagen skall förlängas.

dels utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

> att riksdagen med bifall till motionerna 1985/86:100, 1985/86:101 och 1985/86:102 avslår proposition 1985/86:21 om fortsatt tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) under tiden den 21 december 1985 – den 20 december 1986.